

Պատասխանատու
Հովհաննէս Փիլիքեան

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԵՐՈՅ

Նամակըն ուղղելի էն
առ. Ղ. Գ. Պալապարեան

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՌՈՐԴ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԶՄԻՒՌՆԵՐՈՅ ԾԱՐԱԹ 25 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1878 ԹԻԻ 1106

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Յանտի գոնեւրն այս ատրի ևս բայց պիտի ծան : Մարդկային կարծեաց հաւանականու- թիւնն իրականութեան փոխուեցաւ : Նոյնմբերի 20-ը օրը վճիռ մի կըկրէր իւր մէջ , և այս վճռոյն տեսակը Աֆղանիստանի էմիրին կամքէն կախեալ էր : Նա իւր ձեռքը կը քսէր իւր ազադային բաղ- ղը , որ ինչ ալ լինի . քաղաքական գէպքերու վարկածներ , իւր տէրութեան եթէ ոչ կործանու- լիքն անշուշտ նուազութիւնը և ստրկութիւնը պիտի բերէ իւրեան , կամ Անգղիոյ պիտի ծա- տայէ և կամ Ռուսիոյ : Անգղիոյ երբ ի զուր ըս- տասեց վերջնագրին պատասխանն ստանալոյ , առանց խորհրդարանի կարծիքն ընդունելոյ , ինչպէս յայտարարած էր Պիքոնսֆիլտ , անմիջա- պէս հեռագրեց Հնդկաստանի փոխարքային որ սկիզբն տայ թ չնամութեանց : Երկու օրէն Հնդ- կային բանակն շարժեցաւ , Տաքքան ու Դիսհինն գրաւեց . հասաւ ի Խուռում , սոյն բերդն ալ առաւ , առանց մեծ ընդդիմութեան , և Միր Ալիուր ձերբակալուեցաւ : Անգղիացւոյ գիմա- դրող լեռնականք խպէրի կերճերն պաշարե- լին : Կռուոյ մէջ Անգղիացիք 300ի չափ մեռեալ- լաւ զիրաւոր ունեցան : ասոր վերայ հարկադրեցաւ քանակը զկայ առնուլ : Բայց չուտով նոր դօրքեր հաւան պաշարումը վերցրնել տալու : Յիշեալ լեռնականք , որոնք աւելի սկիւղ քան փառաց յայլունութենէ կըխաբուին , չուտով տեղի տը- լին յաղթականին : որոյ գիմաց խպէրի ճանա- պարհը կրկին բացուեցաւ : յառաջ խաղաց , գրա- յեց խանան ու գերիներ ձեռք ձգեց :

Ասոնք լուս , որք կատարեալ յաջողութիւն մի կըբուշակեն մեզ Անգղիացւոյ համար , բայց տեսնենք թէ Աֆղանիստանի հիւսիսային կողմը ինչ գեր կըխաղցուի : Քոֆման զօրապետ կը- գրգռէ զՇիր Ալի վերջին ճիգը թ ափել տալու : Այս վերջինս միտքը գրած է , եթէ չյաջողի իւր զինուոց բաղդը , խոյս տալ ի Հէրաթ : Ռուս- սական պաշտպանութեան ներքեւ , ուր կըգլու- նուի պատրաստ Ռուս զօրաբաժին մի : Զայս գիտնալով Անգղիոյ տէրութիւնը , իւր գեապա- յին ձեռքը բացատրութիւն կըպահանջէ : Զա- յին կառավարութեան ֆոնմանի բռնած ըն- թացքի մասին : Առտմ պատասխանը Դեկ. 2ին կըհրատարակէ . այսինքն Ռուսիան , կ'ըսէ , Աբ- ռահմիք պաշտօնիւ ի ֆապուլ զրկած է միմիայն բարեկամական և քաղաքավարական ցոյց մի յայտնելոյ համար էմիրին , և թէ նորա պաշտօնը առ ժամանակեայ է : Իսկ ֆոնմանի ընթացքը ինչ կընշանակէ , ոչ սպաքէն հակասական է այն Զարին յայտարարութեանը :

Այսու ամենայնիւ Ռուսիոյ կառավարութիւնը կողգէ ապահովել զԱնգղիան թէ խիստ կըփա- փաքի Բերլինի գաշնագրին գործադրութեանը , նոյն պահուն կոմս Շուվալով ևս ի թէշտա կըղը- կուի նոյն յայտարարութիւններն հետք տանե- լով : Յովսէփի կայսեր պատգամաւորաց ուղղած խօսքերուն մէջ նշանակիչ կերպով մի սոյն միտ- քերը կըջօշափեն . Պիքոնսֆիլտ ալ համոզուած կ'ընէր Զարին սոյն գիտաւորութեան վերայ իւր ի կիշտհալ ըրած բանախօսութեանը մէջ : Սոյն համոզմանց վերայ թ երևս մեք ալ մեր հա- մոզումը աւելցնէինք , եթէ թաւ լրագրի հետա- դայ խորհրդածութիւններն աչքէ չանցնէինք : Զեմք երկրայիր , կ'ըսէ , եղբակացընել թէ Ռուսաց գիւնանախտութիւնը , հաւանաբար Շուվալով կոմսի ամենուն աղգեցութեան ներ- քեւ և ֆոնմանիոյ խորհուրդներուն միշտ մտիկ ընելով , ետ կեցաւ Առաքածողովոյ որոշմանց եր-

կար դիմագրութեան : Հասկացաւ նա , որ ե- թէ ձեռքի տակէ գործուած ներգութիւնները անպատճառ դէպ ի պատերազմ չտանն , գոնէ ետ կըթողուն զԱնգղիան վերջնական միջոցե- րու գիմելոյ , որք կրնան երկար ժամանակ ար- գիլել այն նպատակաց գործադրութիւնը զորս աւանդութեամբ պահած են : Ռուսական քա- ղաքականութիւնը կրնայ ինքն իրեն ըսել , թէ իւր գաղտնի և անձնանուէր գործակալները շատ յառաջ տարած են իրենց յանձն առած գործը : Թէ՛ Տոնտուքոֆ ֆորտաքոֆ ա' ոնց ետին հունտեր ձգած է , որոնք միայն ծայր տալու կը նային : Թէ՛ եթէ Մակեդոնիոյ ապստամբութիւ- նը վրիպի , Բուլղարիոյ գիմագրութիւնը ստոյգ է , թէ՛ եթէ Բուլղարի վայրկեանական հպատակու- թիւն մի հարկադրի յանձն առնուլ , սակայն սոյն երկիրը անյաղթելի ձգտում մի պիտի ունենայ միշտ Բուլղարիոյ հետ միանալոյ : Թէ՛ Առաքա- ժողովոյ գործը , որ և իցէ կերպով ալ առնուե- լու լինի , այնպիսի տարօրինակ ակտ մի կըլիէ իւր մէջ , որ վերջապէս պիտի կործան բերէ զինքը : Սոյն տրամախոհութեանց շնորհիւ Ռու- սիան , եթէ Լիվադիայէն հասած լրաց հաւա- տումը , պիտի դառնայ միւսանդամիւրեան բնու- կան եղող այն վտրմունքին , որ խիստ շատ ան- գամ յաջողած է :

«Լորտ Պալմերստոն կըգրէր 1853ին .—Ռուս կառավարութեան թէ տեսական և թէ գործ- նական վարմունքն եղած է միշտ հեռուն տանիլ իւր ակրապետութիւնները այնչափ չուտով որ չափ որ կընրէր միւս տէրութեանց հակադրու- թիւնն ու փոփոխականութիւնը . բայց վճռական գիմագրութեան մի հանդիպելուն կանգ առ- նուլ և յետս քաշուիլ : և յաջողութիւն սպասել կրկին ցատկելոյ իւր յառաջադրած սրտին վրայ» : Գալով քաղաքական միւս խնդրոյ , ուրախ եմք ծանուցանել , որ հեղինական խնդիրը մտե- ցած է խաղաղական ճամբու մէջ մտնելու : Պ. վառնիկիսի վերջին ծանուցագիրը և միւս տէ- րութեանց դեսպանական տեսութիւնները հա- մակրական ընդունելութիւն գտած են Բ. Գրան մեա , և թէպէտ կայսերական կառավարութիւ- նը անկարելիութեան մէջ կըգտնուի ամբողջա- պէս ընդունելոյ անոնց խորհուրդը , այսու ա- մենայնիւ իբր սկզբունք զգացած է սահմանաց ուղղութեան կարեւորութիւնը :

Վեննայէն հասած լուրերն ևս յոյս կըցուցը- նեն , որ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ վախճան պիտի տրուի Պոնիայի և Հերսէկի գրաւման խնդրոյն պայմանագրութեանը , որ հիմնեալպի- տի լինի Անգրասի կոմսին յայտարարութեան վերայ , ինչպէս հեռագիրը կըմանուցանէ մեզ , այսինքն յիշեալ երկու երկիրներուն զրաւումն առ ժամանակեայ լինելուն :

Սոյն բարեկաշող լուրերն տուած ժամանակ- նիս չեմք կարող մեր զարմանքն զսպել թէ Ռու- սիոյ տէրութիւնը երբ մէկ կողմէ Բերլինի գաշ- նագրին ամբողջ գործադրելոյ խոստացած ժա- մանակ , միւս կողմանէ նորէ նոր կ'ընկնենրու ծնունդ . կուտայ : Հեռագիրը լուր կուտայ մեզ թէ հարաւային Բուլղարիոյ սահմանները որոշելոյ համար գնացող համագրային յանձնաժողովը ի Կ. Պոլիս դարձեր է ի պատճառ ընդդիմութե զոր ցոյց տուած են ամեն դասակարգի ժողո- վուրդք , և ռուսական իշխանութիւնը հոգ չէ տարած օրինաւոր կերպիւ օգնելու յանձնաժո- ղովին :

Քաղաքագէտ անձանց ուշը գրաւած է Ռու- սիոյ կառավարութեան տալիք մի նոր որոշումն , զին է 218,000 զօրաց բաղկացեալ նոր բանակ մի կազմելու :

ԱԶԳԱՅԻՆ

Հետեւեալ յօդուածը հրատարակելու խնդրա- նօք մեզ ուղղուած լինելով , կրփութամբ առ- սեր ճշմարտութեան լրագրիս մի քանի էջերը զօհել ազգասէր շարադրողին , որ Գաւառական ժողովոյ մի կարեւոր և բանիւրուն երեսփոխան լինելով , կըխնդրեմք մեր զմիւռնացի ընթերցող- ներէն որ ուշադրութեամբ կարդան և տեսնեն թէ Ա. Մամուլ մէջ որ աստիճան այլափոխուած են յիշեալ ժողովոյն միւսնոյն նստի մէջ անցած գէպքերու պատմութիւնը :

Պարտիմք շնորհակալ լինել յիշեալ երեսփո- խանէն , որ մի քանի ամէն ի վեր է Գաւառական ժողովոյ մէջ Աթոռ ստանալովը , բաւական բա- րեփոխութիւններ տեղի ունեցան և շատ զեղծ- մունքներու առջև առնուեցան , զոր մի քանի շահագէտ անգամք յաջողած էին ի գործ դնել , ինչպէս պիտի տեսնեն ընթերցողք :

Մեծ . խմբագիր Արշ. Արարատեան , Ա. Մամուլ իւր վերջին թիւոյն մէջ գաւառիս երեսփոխանական ժողովոյ 21 և 22րդ նիստերուն շլիթ նկարագիրն ընելով , յիշած էր նաև մեր անունը կարի աննպաստ կերպիւ , ըստ իւր բնա- ձիր յատկութեան ուղած ձեւն ու գոյնը տալով խնդրոյն , խեղաթիւրելով ընդդէմ խղճի մտաց ամեն եղելութիւն , բռնաբարելով նաև մեր ի- րաւունքը զոր դուք , մեծ . խմբագիր , մի գովելի անկողմնակալութեամբ Արշալուսոյ 1103—1104 թիւերուն մէջ ինքնաբերաբար յայտնած էիք , անպտոր աղբիւրէ քաղելով անտարակոյս ձեր փոքր ի շատե տեղեկութիւններն :

Եթէ լուկ անձնական լինէր . խնդիրը և եթէ Ա. Մամուլ միայն Զմիւռնացին ունենար իւր ըն- թերցող , թերևս արհամարհական հայեացք մի ուղղելով անփայել վատաբանութեան մի դէմ , նախտղաս համարէինք լուրթիւնը առ ոչինչ գրելով խմբագիր Պ. Մամուրեանի ստայօդ ակ- նարկութիւններն :

Այլ սակայն խնդիրը լուկ անձնական չէ , և կըվերաբերի նաև ժողովրդային իրաւանց : Ա. Մամուլ ընթերցողը միայն Զմիւռնացին չէ , այլև օտարարնակ աղգայինք . հարկ է ուրեմն ըստ խնդրոյ և առաջարկութեան ճշմարտ աղգասի- րաց հրապարակ հանել մեր գրիչը և խղել մեր երկարատե լուրթիւնը , կէտ նպատակի ունե- նալով մեզ խղճի մտօք յայտնել ճշմարտութիւ- նը՝ առանց որեւէ անձնական նկատողութեան : Ներուի մեզ սոյն պատեհ առթիւ յայտնել մեր հաստատ սկզբունքն ոյք են , վերադաս համա- րել միշտ ընդհանուրին շահը՝ մասնաւորի օգտէն , չ'զօհել երբէք հասարակաց իրաւունքը՝ բարե- կամութեան , և ոգի ի բռնի պաշտպանել ընդ- միշտ ժողովրդեան արդարացի պահանջներն ա- մեն գաղտնի մեքենայութեանց դէմ : Մի և մի լիցի մեղերքէք կոյր զկուրայն կուսակցութեան ոգւոյ ծառայել և մեղմնչել կամաւ մեր ստանձ- նեալ պարտուց դէմ , պարտք նուիրական՝ զոր կատարած եմք և պիտի կատարեմք անթերի , ժողովրդեան ազատ քուէովն ընտրեալ իբրև մի անձնանուէր երեսփոխան :

Սկսիմք ուրեմն և մեք կարճ ի կարճոյ , բայց ստոյգ տեղեկութիւն մի տալ վերոյիշատակեալ կրկին ժողովոյ մէջ տեղի ունեցած բանախօսու- թեանց և տարագէպ անցքերուն , յիշելով գըլ- խաւորաբար այն պարագաներն՝ որք ուղղակի մեզ և մեր հակառակորդին կըվերաբերին , ի գի- տութիւն Արշալուսոյ և Ա. Մամուլ ողջամիտ ըն- թերցողաց :

Գաւառիս երեսփոխանական ժողովը գումա- րեցաւ անցեալամոյս 4ին , Ատենապետութեամբ մեծ . Եսայի էֆ. Եսայեանի : Խնդրոց կարգն էր նախ նկատողութեան առնուլ Տեսչին քաղաքից

